

Exploring the Level of Tendency to Prayer and the Factors Affecting It among Students of Neyshabur University of Medical Sciences in 2017

Ali Kavosi¹ , Mohadeseh Meshkani² , Nayereh Shurvarzi² , Ghanbar Roohi¹ , Hossein Nasiri¹ ,
 Abolfazl Kavosi³ , Gholamreza Mohammadi*⁴

1- Nursing Research Center, Faculty of Nursing and Midwifery, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran.
 2- Students Research Committee, Neyshabur University of Medical Sciences, Neyshabur, Iran.
 3- Department of Educational Sciences, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Gorgan Branch, Gorgan, Iran.
 4- Department of Anesthesia and Operating Room Nursing, Neyshabur University of Medical Sciences, Neyshabur, Iran.

*Correspondence should be addressed to Mr Gholamreza Mohammadi; Email: Mohammadigh@mums.ac.ir

Article Info

Received: May 15, 2019
 Received in revised form:
 Jul 21, 2019
 Accepted: Aug 4, 2019
 Available Online: Sep 23, 2019

Keywords:

Religion
 Students
 Universities

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i3.22306>

Abstract

Background and Objective: Considering the effect of prayer on each person, especially at a young age and studentship period, this study aimed to explore the level of tendency to prayer and the factors affecting it among students of Neyshabur University of Medical Sciences.

Methods: In this descriptive and analytical study, 260 students of Neyshabur University of Medical Sciences were selected by stratified sampling. Data were collected using questionnaire with two sections; the first section was intended to collect the participants' demographic information and the second one aimed at exploring students' tendency to prayer and its affecting factors. The collected data were analyzed by carrying out descriptive (frequency, mean, and standard deviation) and inferential (independent-samples t-test, ANOVA) statistical procedures. The significance level was set at $P < 0.05$. In this study all ethical issues were observed and the researchers declared no conflict of interests.

Results: The mean and standard deviation of the tendency toward prayer were 73.96 ± 19.38 . The most influential factors in the tendency of students to prayer were the enjoyment of prayer and the achievement of calmness, the prevention of sin and unpleasant deeds and the least influential factors in the tendency of students to prayer were the intimate relationship with the imam congregation, the useful lecture and the scientific mastery of imam congregation during the time of the prayers. The results of the t-test showed students' marital status and gender significantly influenced their tendency to prayer ($P < 0.05$). Further, the results of one-way ANOVA showed that students' academic year, GPA, and parents' academic degree ($P < 0.05$) significantly influenced the participants tendency toward prayer. In other words, the level of prayer tendency was considerably higher in married, female students. Also, students with higher GPAs and students in the fourth year of their studies were more willing to say prayer.

Conclusion: The level of tendency to prayer among students of Neyshabur University of Medical Sciences was good. However, an effective educational program should be designed to strengthen this ritual.

Please cite this article as: Kavosi A, Meshkani M, Shurvarzi N, Roohi Gh, Nasiri H, Kavosi A, Mohammadi Gh. Exploring the Level of Tendency to Prayer and the Factors Affecting It among Students of Neyshabur University of Medical Sciences in 2017. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(3):96-108. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i3.22306>

Summary

Background and Objective

Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat
 (i.e., Research on Religion & Health)

The study of prayer as a practical indicator of religiousness in the university as a cultural and normative institution in a system that sees the

Vol. 5, No. 3, Autumn 2019

This work is distributed under the terms of the [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

strengthening of religious values in its next generation as a key principle is very important (1). But unfortunately, the interest in prayer among teenagers, young people and students has reduced, and mosques and chapels are not being properly used by the youth (2). In this regard, students of medicine are in a special position, because the students of this group, in addition to the stresses caused by theoretical educational environments, are also affected by the stresses caused by different parts of the hospital (3). As a result, prayers and pray can serve as a supportive shield against stress, problems and disasters (4). Various opinions have been presented about the factors affecting the tendency of people to pray. Some of them refer to socio-cultural factors and some to individual variables (5). For example, studies have shown that praying and performing other religious practices among students differs in light of demographic information such as age, gender, marital status, type of educational course, residence status, level education and occupation of parents (6). This study aimed to explore the level of tendency to prayer and the factors affecting it among students of Neyshabur University of Medical Sciences.

Methods

Compliance with ethical guidelines: Measures were taken to observe the study's ethical principles, to clarify the expectations of the study from the participants, to obtain written consent from the participants, and to assure them that all information would be kept confidential.

In this descriptive and analytical study, 260 students of Neyshabur University of Medical Sciences were selected by stratified sampling in year 2017. Data were collected using questionnaire with two sections; the first section was intended to collect the participants' demographic information and the second one aimed at exploring students' tendency to prayer and its affecting factors. The collected data were analyzed using descriptive (frequency, mean, standard deviation) and inferential (independent-samples t-test, ANOVA) statistics. The statistical significance was set at $P < 0.05$.

Results

The results showed that the lowest age of participants was 19 years and the highest was 38 years. Also, the mean and standard deviation of the age of participating students were 21.09 ± 1.52 . The lowest and highest age of beginning prayers respectively were 5 and 20 years. The mean and standard deviation of the age of beginning prayers were 10.23 ± 2.78 years. From the students' perspective, the most effective group in their tendency to pray was the family. The mean and standard deviation of the tendency toward prayer were 73.96 ± 19.38 . The most influential factors in the tendency of students to prayer were the enjoyment of prayer and the achievement of calmness, the prevention of sin and unpleasant deeds, while the least influential factors in the tendency of students to prayer were the intimate relationship with the imam congregation, the useful lecture and the scientific mastery of imam congregation during the time of the prayers. The results of the t-test showed students' marital status and gender significantly

influenced their tendency to prayer ($P < 0.05$). Further, the results of one-way ANOVA showed that students' academic year, GDP, and parents' academic degree ($P < 0.05$) significantly influenced the participants tendency toward prayer. In other words, the level of prayer tendency was considerably higher in married, female students. Also, students with higher GDPs and students in the fourth year of their studies were more willing to say prayer.

Conclusion

The level of tendency to prayer among students of Neyshabur University of Medical Sciences was good. The results of the study showed that married students were more willing to say prayer in comparison to their single counterparts. Furthermore, female students had more tendency than the male students to say prayer. The findings are consistent with the results reported by Mojahed and et al (4), Yaghoobi and et al (7), Hadavi and Heshmati (8). The first year students had fewer tendencies toward prayers than the third and fourth year students. And students with higher GPAs tended to pray more than students with lower GPAs. These findings are in line with the ones reported by Alavi (9). At the end, it is argued that, in order to increase students' tendency to say prayer, authorities and policy makers should develop well-designed and efficient plans to attract students to prayer because prayer is the best way to remember God, a deterrent against sins, a safe haven for humans and a good way to soothe hearts. The major limitation of the study was that it was a cross-sectional study and only questionnaire was used for data collection. More reliable clinical assessment methods should be used in future studies.

Acknowledgements

My sincere thanks goes to the Student Research Committee of Neyshabur University of Medical Sciences and to all dear students who have contributed to this study.

Ethical considerations

This article is taken from a research plan approved in March 2016 with code 97 by Neyshabur University of Medical Sciences Research Committee and approved by the Ethics Committee of Neyshabur University of Medical Sciences.

Funding

According to the authors, Deputy of Neyshabur University of Medical Sciences has sponsored this research.

Conflict of interest

The authors declared no conflict of interest.

Authors' contributions

Developing the Key Idea, Writing the Proposal, Data Analysis, Final Consultation and Review Article: First Author; Helping with Proposal Editing and Sample Collection: Second and Third Authors; Data Analysis: Fourth Author; Article Editing; Main Article Guidance, Task Division, Editing and Final Review: Seventh Author.

References

1. Nasirzadeh R, Erfanmanesh N. Gender differences and married on the attitude and commitment toward prayer and perception the limitations of brought in students. *Journal of women in culture and arts*. 2010;2(2):49-67. (Full Text in Persian)
2. Alhoseeini M. Evaluation tendency markazi province Youth to prayer and evaluation of factors affecting. Abstracts of the 18th National Meeting of Prayer. 2010. (Full Text in Persian)
3. Fathi M. Incidence rate and sources of stress among nurses working in intensive care unit of kurdistan university of medical sciences. *Scientific Journal of Kurdistan of University of Medical Scinces*. 2004;7(4):62-68. (Full Text in Persian)
4. Mojahed S, Nasiriani K, Hashemian Z, Lotfi M, Eslami A. Affecting Factors on Student Participation in Congregation Prayer at Shaheed Saddoghee University of Yazd. *Culture in The Islamic University*. 2014;4(3):391-412. (Full Text in Persian)
5. Spilka B, Hood RW, Hunsberger B, Gorsuch R. *The Psychology of Religion: An Empirical Approach*: Guilford Press; 2003.
6. Akbari B. Relationship commitment to prayer and anxiety, according to sociodemographic variables among students of Islamic Azad University Anzali. 2009(3):145-55. (Full Text in Persian)
7. Yaghoobi H, Hassanabadi H, Peyrovi H, Poursharifi H, Akbari ZS, Hamdipoor H, et al. Studying the Attitude of Students Toward Performing Prayers Based on Population Variables. *Culture in The Islamic University*. 2013;3(2):149-56. (Full Text in Persian)
8. Hadavi A, Heshmati M. Affecting Factors on Attitude of the Students of Central Campus of Shahed University Towards Praying (With a Focus on the Religious Atmosphere of Family, Peer Group, and the Faculty Members). *Iranian Journal of Culture in the Islamic University*. 2012;2(3):203-22. (Full Text in Persian)
9. Alavi SH. Factors related to prayer in school students and university students in Kerman. *Biquarterly Journal of Islamic Education*. 2006;2(3):141-74. (Full Text in Persian)

دراسة مستوى التوجه والميل الى الصلاة والعوامل المؤثرة عليه لدى طلاب جامعة نيسابور للعلوم الطبية في عام ٢٠١٧

علي كاوسي^١، محدثة مشكاني^٢، نيرة شورورزي^٢، قنبر روجي^١، حسين نصيري^١، ابوالفضل كاوسي^٣، غلامرضا محمدي^{٤*}

١- مركز أبحاث التمريض، كلية التمريض والقبالة، جامعة كلستان للعلوم الطبية، جرجان، إيران.

٢- لجنة الأبحاث الجامعية، قسم غرفة العمليات والتخدير، جامعة نيسابور للعلوم الطبية، نيسابور، إيران.

٣- قسم العلوم التربوية، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة آزاد الإسلامية، فرع جرجان، جرجان، إيران.

٤- قسم غرفة العمليات والتخدير، جامعة نيسابور للعلوم الطبية، نيسابور، إيران.

* المراسلات الموجهة إلى السيد غلامرضا محمدي؛ البريد الإلكتروني: Mohammadigh@mums.ac.ir

الملخص

خلفية البحث وأهدافه: بالنظر الى تأثير الصلاة على كل شخص، وخاصة في عمر الشباب والمرحلة الجامعية، فقد تم اجراء هذا البحث بهدف تحديد مستوى الرغبة الى الصلاة وعوامله المؤثرة في طلاب جامعة نيسابور للعلوم الطبية في عام.

منهجية البحث: في هذه الدراسة الوصفية والتحليلية تم اختيار ٢٦٠ طالب من الطلاب المؤهلين من جامعة نيسابور للعلوم الطبية عن طريق اخذ العيانات التطبيقية. وكانت اداة جمع البيانات عبارة عن استبيان ذي قسمين يتضمن معلومات ديموغرافية ومستوى الرغبة الى الصلاة والعوامل المؤثرة على ذلك. تم تحليل البيانات وتحزنتها من خلال اختبارات وصفية (المتوسط، الانحراف المعياري، التردد) وإحصاءات استنتاجية (اختبار تي و التباين الاحادي)، وقد اعتبر مستوى الدلالة $P < 0.05$. تمت مراعاة جميع الموارد الاخلاقية في هذا البحث وازافة الى هذا فإن مؤلفي البحث لم يشيروا الى اي تضارب في المصالح.

الكشوفات: كان المتوسط والانحراف المعياري للميل الى الصلاة $19/38 \pm 73/96$. و إن أهم العوامل المؤثرة في الرغبة الطلاب إلى الصلاة على التوالي هي التمتع بالصلاة والوصول إلى طمأنينة قلبية، وتجنب المعاصي والاعمال السيئة، وكانت العوامل الأقل تأثيراً في ميل الطلاب إلى الصلاة على التوالي هي العلاقة الحميمة مع امام الجماعة والمحاضرات المفيدة والتمكن العلمي لإمام الجماعة أثناء اقامة الصلاة. اظهر اختبار "تي" الاحصائي ان هناك علاقة ذات دلالة احصائية بين الحالة الزوجية والجنس وبين متوسط الميل الى الصلاة ($P < 0.05$)؛ بينما اظهر اختبار التباين الاحادي فرقا كبيراً بين متوسط الميل الى الصلاة وبين السنة الدراسية والمعدل والمستوى الدراسي للوالدين ($P < 0.05$). بعبارة اخرى فإن نسبة الميل الى الصلاة في الطالبات المتزوجات وبمعدل عالي وفي السنة الدراسية الأخيرة، أعلى من الطلاب الآخرين.

الاستنتاج: إن مستوى الرغبة الى الصلاة لدى طلاب جامعة نيسابور للعلوم الطبية كان بمستوى جيد لكنه بحاجة الى تنظيم برنامج تعليمي فعال في مجال تعزيز هذه الفريضة.

معلومات المادة

الوصول: ١٠ رمضان ١٤٤٠

وصول النص النهائي: ١٨ ذى القعدة ١٤٤٠

القبول: ٢ ذى الحجة ١٤٤٠

النشر الإلكتروني: ٢٣ محرم ١٤٤١

الكلمات الرئيسية:

الجامعات
الدين
الطلاب

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Kavosi A, Meshkani M, Shurvarzi N, Roohi Gh, Nasiri H, Kavosi A, Mohammadi Gh. Exploring the Level of Tendency to Prayer and the Factors Affecting It among Students of Neyshabur University of Medical Sciences in 2017. Journal of Pizhūhish dar dīm va salāmat. 2019;5(3):96-108. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i3.22306>

بررسی میزان گرایش به نماز و عوامل مؤثر بر آن در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور در سال ۱۳۹۶

علی کاوسی^۱، محدثه مشکانی^۲، نیره شورورزی^۲، قنبر روحی^۱، حسین نصیری^۱، ابوالفضل کاوسی^۳،
 غلامرضا محمدی^{۴*}

- ۱- مرکز تحقیقات پرستاری، دانشکده‌ی پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران.
- ۲- کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی، گروه اتاق عمل و هوشبری، دانشگاه علوم پزشکی نیشابور، نیشابور، ایران.
- ۳- گروه علوم تربیتی، دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرگان، گرگان، ایران.
- ۴- گروه اتاق عمل و هوشبری، دانشگاه علوم پزشکی نیشابور، نیشابور، ایران.

*مکاتبات خطاب به آقای غلامرضا محمدی؛ رایانامه: Mohammadigh@mums.ac.ir

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۵ اردیبهشت ۱۳۹۸
 دریافت متن نهایی: ۳۰ تیر ۱۳۹۸
 پذیرش: ۱۳ مرداد ۱۳۹۸
 نشر الکترونیکی: ۱ مهر ۱۳۹۸

واژگان کلیدی:

دانشجویان
 دانشگاه‌ها
 دین

چکیده

سابقه و هدف: با توجه به تأثیر نماز بر هر شخص به‌ویژه در سن جوانی و دوران دانشجویی، این پژوهش با هدف تعیین میزان گرایش به نماز و عوامل مؤثر بر آن، در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور در سال ۱۳۹۶ انجام شده است.

روش کار: در این پژوهش توصیفی-تحلیلی، تعداد ۲۶۰ دانشجوی واجد شرایط دانشگاه علوم پزشکی نیشابور با روش نمونه‌گیری طبقه‌بندی وارد پژوهش شدند. ابزار گردآوری اطلاعات یک پرسش‌نامه‌ی دویبخشی شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی و میزان گرایش به نماز و عوامل مؤثر بر آن بود. داده‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از آزمون‌های توصیفی (میانگین، انحراف معیار و فراوانی) و استنباطی (آزمون t و واریانس یک‌طرفه) تجزیه و تحلیل شد و مقدار P کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد. در این پژوهش همه‌ی موارد اخلاقی رعایت شده است و مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی گزارش نکرده‌اند.

یافته‌ها: میانگین و انحراف معیار کلی گرایش به نماز $73/96 \pm 19/38$ به دست آمد. بیشترین عوامل تأثیرگذار در گرایش دانشجویان به نماز به‌ترتیب لذت‌بخش بودن نماز و رسیدن به آرامش قلبی، پیشگیری از گناه و کارهای ناپسند؛ و کمترین عوامل تأثیرگذار به‌ترتیب ارتباط صمیمی با امام جماعت، سخنرانی مفید و تسلط علمی امام جماعت در زمان برپایی نماز بود. آزمون آماری t بین تاهل و جنس با میانگین گرایش به نماز ارتباط معنادار ($P < 0/05$)؛ و آزمون آماری واریانس یک‌طرفه بین میانگین گرایش به نماز با سال تحصیلی، معدل و تحصیلات والدین دانشجویان اختلاف معناداری نشان داد ($P < 0/05$). به عبارتی دیگر، میزان گرایش به نماز در دانشجویان متأهل زن، با معدل بالا و سال آخر، نسبت به دانشجویان دیگر بیشتر بود.

نتیجه‌گیری: میزان گرایش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور به نماز در سطح خوب بود، اما نیازمند تدوین برنامه‌ی آموزشی مؤثر در زمینه‌ی تقویت این فریضه است.

استناد مقاله به این صورت است:

Kavosi A, Meshkani M, Shurvarzi N, Roohi Gh, Nasiri H, Kavosi A, Mohammadi Gh. Exploring the Level of Tendency to Prayer and the Factors Affecting It among Students of Neyshabur University of Medical Sciences in 2017. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2019;5(3):96-108. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v5i3.22306>

مقدمه

یکی از نیازهای دائمی و فطری انسان پرستش و عبادت است (۱). عبادت به معنای اظهار ذلت، والاترین نوع فروتنی و کرنش در برابر پروردگار است (۲). از آنجا که نماز نقطه‌ی اوج عبادت و بالاترین مصداق آن است (۳)، در بین تمامی برنامه‌های اسلامی از جایگاه ویژه‌ی برخوردار است (۴). نماز مهم‌ترین شکل عملی دین‌داری (۵) و جزء قدیمی‌ترین اعمال شفاعت‌بخش (۶) برای انسان است. بنا به فرمایش مقام معظم رهبری «نماز یک زنگ بیداری و یک هشدار در ساعات مختلف شبانه‌روز است. به انسان برنامه می‌دهد و از او تعهد می‌خواهد، به روز و شبش معنا می‌دهد و از گذشت لحظه‌ها حساب می‌کشد» (۷).

به نظر می‌رسد میزان گرایش به نماز و نیایش می‌تواند شاخص قابل اعتمادی برای سنجش میزان گرایش جامعه به معنویت باشد (۸). شناخت نگرش‌ها و رفتارهای اعتقادی- فرهنگی از اساسی‌ترین نیازهای بنیادی در امر برنامه‌ریزی فرهنگی و پیگیری تحولات آن در آینده است و با وجود اهمیتی که دارد تاکنون سازمان‌های پژوهشی به‌گونه‌ی منسجم و مستمر، به آن توجه نکرده‌اند (۳). وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در زمینه‌ی ترویج فرهنگ نماز در بحث گرایش به نماز فعالیت‌های مداوم و متعددی انجام داده است، اما از آنجا که هر طرح مداخله‌ی نیازمند یافته‌های پژوهشی است و این نوع طرح‌ها دارای پشتوانه‌ی پژوهشی و نظری چندانی نیست، موفقیت این فعالیت‌ها بر اساس ملاک‌های علمی، تضمین‌های لازم را ندارد. این امر می‌تواند سبب هدر رفتن منابع انسانی و اقتصادی اختصاص یافته برای این طرح‌ها شود. از این رو، برای تسریع در حصول اهداف، لازم است برخی از پژوهش‌ها، برای فراهم کردن یافته‌های پژوهشی مورد نیاز برای برنامه‌ریزی مناسب و موفقیت طرح مذکور و طرح‌های مشابه، انجام شود (۸). علاوه بر این، با توجه به اینکه ایران کشوری جوان است (۹) و دانشجویان آن همان مدیران اصلی آینده‌ی کشور و رهبران مردم جامعه در هدایت به سمت کمال و اهداف کشور هستند، پس مطالعه‌ی نماز که اصلی‌ترین شاخص عملی دین‌داری در دانشگاه و همچنین نهادی فرهنگی و هنجارآفرین است و در نظامی که تقویت ارزش‌های دینی را در نسل آینده‌اش اصلی مهم می‌داند، بسیار بااهمیت است (۱۰). در این بین دانشجویان گروه علوم پزشکی در موقعیت ویژه‌ی قرار دارند، زیرا این دانشجویان علاوه بر استرس‌های ناشی از محیط‌های آموزشی نظری، تحت تأثیر استرس‌های قسمت‌های مختلف بیمارستان

نیز هستند (۱۱). از طرفی ورود به دانشگاه و شروع زندگی دانشجویی، خود به نوعی سرآغاز رویارویی با مجموعه‌ی مجهولات، تحولات و تغییرات است که بی‌شک پیامدهایی از قبیل احساس ترس، بی‌اعتمادی به آینده، اختلالات انطباقی، رفتاری و اخلاقی خواهد داشت. نماز، دعا، نیایش و مناجات در فرهنگ غنی اسلام ذکر محسوب می‌شوند و طبق آیات و روایات، ذکر برای انسان مانند سپری در برابر مشکلات و مصائب است. گفتنی است که رشد سریع مفهوم معنویت در محیط دانشگاهی از اهمیت فراوانی برخوردار است؛ چون اگر معنویت در محیط دانشگاهی به کار گرفته شود، سعادت و خلاقیت فردی ایجاد می‌شود و هماهنگی سازمانی را افزایش می‌دهد (۱۲).

به نظر می‌رسد با وجود تلاش‌های فراوانی که برای برپایی نماز جماعت در مدارس، دانشگاه‌ها و مساجد سراسر کشور، با هدف جذب جوانان به نماز جماعت، صورت گرفته است، میزان پایبندی به این فریضه‌ی الهی در حد انتظار نیست و با اینکه تربیت دینی و نماز یکی از ارکان و مصوبه‌های آموزش و پرورش و دانشگاه‌های کشور است، اما احساس می‌شود علاقه‌مندی به نماز در بین نوجوانان و جوانان کاهش یافته است و از مساجد و نمازخانه‌ها به نحو مطلوب استفاده نمی‌شود (۱۳).

درباره‌ی عوامل مؤثر بر گرایش افراد به نماز، نظریات متعددی ارائه شده است. برخی از آنها به عوامل فرهنگی- اجتماعی و برخی نیز به ویژگی‌های فردی اشاره کرده‌اند (۱۴). برای مثال، مطالعات نشان داده است که نماز خواندن و انجام اعمال مذهبی دیگر در میان دانشجویان بر حسب اطلاعات جمعیت‌شناختی مانند سن، جنس، وضعیت تأهل، نوع دوره و رشته‌ی تحصیلی، وضعیت سکونت، سطح تحصیلات و شغل والدین متفاوت است (۱۵). گیلک و ظروفی درباره‌ی عوامل مؤثر بر میزان گرایش نسبت به نماز به وجود رابطه‌ی معنادار بین جنسیت (به نفع دختران)، میزان تحصیلات (به نفع تحصیلات بالاتر) و کنترل والدین و گرایش افراد به نماز اشاره کرده‌اند (۱۶). همچنین محمدی و همکاران در مقاله‌ی خود به این نتیجه رسیده‌اند که میزان گرایش به نماز در دانشجویان ساکن خوابگاه، دانشجویان دارای والدین با سطح تحصیلات کم و خانه‌دار و دانشجویان با جنسیت دختر و با معدل بالا، نسبت به دانشجویان دیگر بیشتر است (۱۷)؛ اما ابراهیم‌زاده به نبود رابطه‌ی معنادار بین وضعیت تأهل، تقید والدین نسبت به نماز، تحصیلات عالی والدین، سن، معدل و ترم تحصیلی با گرایش به نماز اشاره می‌کند (۱۸). به‌طور کلی، با مرور پیشینه‌ی پژوهش در این زمینه، نبود مطالعه و پژوهش‌های علمی مربوط به

بررسی عوامل مؤثر فردی و تحصیلی بر میزان گرایش به نماز افراد برای شناسایی عوامل مؤثر و دستیابی به راهکارهای پیشگیرانه، با هدف بالا بردن امنیت و سلامت اخلاقی و روانی نوجوانان و جوانان مشاهده می‌شود. از این رو، این مطالعه با هدف بررسی میزان گرایش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور به نماز و عوامل مؤثر بر آن انجام شده است.

روش کار

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: برای رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای پژوهش اقداماتی نظیر توضیح اهداف مطالعه، تبیین انتظارات پرسشگر از شرکت‌کنندگان، دریافت رضایت‌نامه‌ی کتبی از شرکت‌کنندگان و دادن اطمینان خاطر درباره‌ی محرمانه ماندن اطلاعات به تمامی آنان انجام شد.

در این پژوهش توصیفی-تحلیلی، تعداد ۲۶۰ دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی نیشابور به صورت نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی (از فروردین تا مرداد ماه سال ۱۳۹۶) وارد مطالعه شدند. برای تعیین حجم جامعه (تعداد دانشجویان شرکت‌کننده در طرح) بر اساس مقاله‌ی یعقوبی و همکاران (۸) و فرمول ذیل؛ و همچنین با در نظر گرفتن احتمال ریزش ۵ درصد، تعداد نمونه‌ها ۲۶۰ نفر انتخاب شد. خطای نوع اول نیز ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

$$n = \frac{z^2 s^2}{d^2} = \frac{(1.96)^2 (7.99)^2}{(1)^2} = 245$$

$$d = 1 \quad s = 7.99$$

تحصیل در دانشگاه علوم پزشکی نیشابور، معیار ورود به پژوهش؛ و انصراف از شرکت در پژوهش یا همکاری نکردن و رضایت نداشتن برخی از دانشجویان برای شرکت در پژوهش، ملاک خروج آنان از پژوهش بود.

ابزار گردآوری اطلاعات، یک پرسش‌نامه‌ی دوبخشی، شامل اطلاعات فردی-اجتماعی و میزان گرایش به نماز و عوامل مؤثر بر آن بود. بخش اول درباره‌ی اطلاعات فردی-اجتماعی شامل سن، جنس، وضعیت تأهل، رشته و مقطع تحصیلی، سال تحصیلی، معدل تحصیلی، وضعیت بومی بودن، وضعیت اقتصادی خانواده، میزان تحصیلات والدین و شغل آنها بود. بخش دوم درباره‌ی عوامل مؤثر در گرایش دانشجویان به نماز بود که ۲۸ سؤال را شامل می‌شد. نحوه‌ی پاسخ‌دهی و امتیازبندی سؤال‌ها به صورت خیلی زیاد=۴، زیاد=۳، کم=۲، خیلی کم=۱ و تأثیر ندارد=۰ بود. به این ترتیب حداقل امتیازات پرسش‌نامه صفر و حداکثر آن ۱۱۲ در نظر گرفته شد. در صورتی

که میانگین نمره‌ی به‌دست‌آمده بین ۲۸-۰ بود گرایش ضعیف، بین ۵۶-۲۹ متوسط و بین ۸۴-۵۷ خوب و بین ۱۱۲-۸۵ گرایش خیلی خوب دانشجویان را به نماز نشان می‌داد. اعتبار ابزار از طریق اعتبار محتوا با نظر چند تن از استادان دروس معارف دانشگاه علوم پزشکی مشهد، دانشگاه علوم پزشکی نیشابور و استادان حوزه انجام شد. برای تعیین اعتماد علمی پرسش‌نامه از روش آزمون مجدد استفاده شد. در این روش بین ۲۰ نفر از جامعه‌ی مطالعه پرسش‌نامه توزیع و پس از تکمیل، جمع‌آوری شد و مجدداً بعد از دو هفته همان پرسش‌نامه به همان افراد داده شد و میزان همبستگی با آزمون آلفای کرونباخ ۰/۸ به دست آمد.

نحوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها به این صورت بود که ابتدا پرسش‌نامه‌ها در بین دانشجویان واجد شرایط قبل از شروع کلاس‌های آنان توزیع و توضیحات مختصری درباره‌ی پرسش‌نامه و نحوه‌ی پاسخ به آن به دانشجویان داده شد و آنها با رضایت به پرسش‌نامه پاسخ دادند و در همان مکان و زمان جمع‌آوری شد. داده‌ها با آزمون‌های t و واریانس یک‌طرفه تجزیه و تحلیل شد. مقدار P پژوهش نیز ۰/۰۵ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

بیشترین دانشجویان شرکت‌کننده در پژوهش (۷۰ نفر)، دانشجویان رشته‌ی پرستاری و کمترین دانشجویان شرکت‌کننده (۴۰ نفر) سال چهارم تحصیلی بودند. یافته‌های پژوهش نشان داد که کمترین سن شرکت‌کننده ۱۹ و بیشترین آن ۳۸ سال بود. همچنین میانگین و انحراف معیار سن دانشجویان شرکت‌کننده ۲۱/۰۹±۱/۵۲ به دست آمد. جدول شماره‌ی ۱ مشخصات جمعیت‌شناختی دانشجویان را نشان می‌دهد. نتایج پژوهش نشان داد که پایین‌ترین و بالاترین سن شروع نماز خواندن در بین دانشجویان به ترتیب ۵ و ۲۰ سال بود و میانگین و انحراف معیار سن شروع نماز خواندن دانشجویان شرکت‌کننده ۱۰/۲۳±۲/۷۸ به دست آمد. گفتنی است که ۱۳۲ نفر از دانشجویان (۵/۸ درصد) اصلاً در طول هفته در نماز جماعت شرکت نمی‌کردند. میانگین و انحراف معیار تعداد دفعات شرکت دانشجویان در نماز جماعت در طول هفته ۱/۳۸±۲/۲۱ بود. از دیدگاه دانشجویان مؤثرترین گروه در گرایش آنان به نماز خواندن، خانواده بود.

جدول (۱) توزیع فراوانی مطلق و نسبی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان	فراوانی مطلق (درصد)	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان	فراوانی مطلق (درصد)
پرستاری	۷۰ (۲۶/۹)	کمتر از یک میلیون تومان	۵۸ (۲۲/۳)
هوشبری	۵۰ (۱۹/۴)	کمتر از دو میلیون تومان	۹۹ (۳۸)
اتاق عمل	۵۰ (۱۹/۴)	کمتر از سه میلیون تومان	۶۱ (۲۳/۴)
فوریت	۳۰ (۱۱/۳)	سه میلیون تومان و بالاتر	۴۲ (۱۶/۱)
بهداشت (عمومی، محیط و حرفه‌یی)	۲۶۰ (۲۳)	جمع	۲۶۰ (۲۳)
جمع	۷۰ (۲۶/۹)	فارس	۲۰۰ (۷۶/۹)
مجرد	۱۹۸ (۷۶/۲)	ترک	۲۳ (۸/۸)
متأهل	۶۲ (۲۳/۸)	کرد	۲۱ (۸)
جمع	۲۶۰ (۱۰۰)	سایر	۱۶ (۶/۳)
زن	۱۸۹ (۷۲/۷)	جمع	۲۶۰ (۱۰۰)
مرد	۷۱ (۲۷/۳)	بومی	۹۰ (۳۴/۶)
جمع	۲۶۰ (۱۰۰)	غیربومی	۱۷۰ (۶۵/۴)
۱۶ و پایین‌تر	۶۵ (۲۵)	جمع	۲۶۰ (۱۰۰)
۱۶ - ۱۶/۹۹	۱۰۳ (۳۹/۶)	سال اول	۷۲ (۲۷/۷)
۱۷ - ۱۷/۹۹	۶۰ (۲۳/۱)	سال دوم	۷۷ (۲۹/۶)
۱۸ و بالاتر	۳۲ (۱۲/۳)	سال سوم	۷۱ (۲۷/۳)
جمع	۲۶۰ (۱۰۰)	سال چهارم	۴۰ (۱۵/۴)
بی‌سواد/سیکل‌زیر دیپلم	۱۲۶ (۴۸/۵)	جمع	۲۶۰ (۱۰۰)
دیپلم و فوق دیپلم	۱۰۰ (۳۸/۵)	بی‌سواد/سیکل‌زیر دیپلم	۱۱۵ (۴۴/۲)
لیسانس و بالاتر	۳۴ (۱۳)	دیپلم و فوق دیپلم	۸۸ (۳۳/۸)
جمع	۲۶۰ (۱۰۰)	لیسانس و بالاتر	۵۷ (۲۲)
شاغل (دولتی/آزاد)	۳۴ (۱۳)	جمع	۲۶۰ (۱۰۰)
بیکار/خانه‌دار	۲۲۶ (۷۷)	شاغل (دولتی/آزاد)	۲۵۶ (۹۸/۵)
جمع	۲۶۰ (۱۰۰)	بیکار	۴ (۱/۵)
صبح	۱۲ (۴/۶)	جمع	۲۶۰ (۱۰۰)
ظهر و عصر	۷۲ (۲۷/۷)	مؤثرترین	۱۳۹ (۵۳/۴)
مغرب و عشاء	۴۴ (۱۶/۹)	گروه در	۹۲ (۳۵/۴)
اصلاً شرکت نمی‌کنم	۱۳۲ (۵۰/۸)	استادان/مدیران/مسئولان	۲۱ (۸/۱)
جمع	۲۶۰ (۱۰۰)	امام جماعت	۸ (۳/۱)
		جمع	۲۶۰ (۱۰۰)

دانشجویان به نماز به ترتیب ارتباط صمیمی با امام جماعت، سخنرانی مفید و تسلط علمی امام جماعت در زمان برگزاری نماز، حضور استادان و مسئولان در نماز جماعت و سپردن مسئولیت برگزاری نماز جماعت به دانشجویان بود. همچنین آزمون آماری t اختلاف معناداری بین میانگین کل پرسش‌نامه با جنس و وضعیت تأهل نشان داد ($P < 0/05$) (جدول شماره ۲)

بر اساس نتایج، میانگین کلی امتیاز پرسش‌نامه ۷۳/۹۶±۱۹/۳۸ به دست آمد. بیشترین عوامل تأثیرگذار در گرایش دانشجویان به نماز به ترتیب لذت‌بخش بودن آن و رسیدن به آرامش قلبی، پیشگیری از گناه و کارهای ناپسند، توجه والدین به مسائل دینی و شرکت آنان در نماز جماعت و سازندگی اخلاقی و معنوی بود. همچنین کمترین عوامل تأثیرگذار در گرایش

جدول ۲) مقایسه‌ی میانگین نمرات کسب‌شده‌ی دانشجویان از نظر اطلاعات جمعیت‌شناختی با میانگین کل پرسش‌نامه

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی	دانشجویان	میانگین پرسش‌نامه	آزمون آماری t
جنس	زن	۷۶/۴۶±۱۷/۱۳	P=۰/۰۰۱
	مرد	۶۷/۲۵±۲۳/۲۶	
وضعیت تأهل	مجرد	۷۱/۹۸±۲۰/۴۸	P=۰/۰۰۴
	متاهل	۸۰/۲۵±۱۳/۶۸	
سکونت	بومی	۷۴/۶۲±۲۰/۳۳	P=۰/۷۱۵
	غیربومی	۷۳/۶۴±۱۸/۹۶	

آزمون آماری واریانس یک‌طرفه نیز اختلاف معناداری بین والدین نشان داد ($P < 0/05$) (جدول شماره‌ی ۳). میانگین کل پرسش‌نامه با سال تحصیلی، معدل و تحصیلات

جدول ۳) مقایسه‌ی میانگین نمرات کسب‌شده‌ی دانشجویان از نظر اطلاعات جمعیت‌شناختی با میانگین کل پرسش‌نامه

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان	میانگین پرسش‌نامه	آزمون آماری آنوا
رشته‌های تحصیلی	پرستاری	۷۶/۸۴±۲۳/۴
	هوشبری	۷۲/۴۲±۱۵/۲۵
	اتاق عمل	۷۶/۰۰±۱۱/۹۴
	فوریت	۷۰/۸۸±۲۶/۵۳
	بهداشت (عمومی، محیط و حرفه‌بی)	۷۲/۵۶±۴/۲۹
سال تحصیلی	پرستاری	۶۹/۳۷±۱۹/۷۴
	سال اول	۶۹/۳۷±۱۹/۷۴
	سال دوم	۷۴/۵۴±۱۹/۶۷
	سال سوم	۷۴/۱۱±۱۷/۸۵
معدل	سال چهارم	۸۳/۹۶±۱۹/۳۸
	۱۶ و پایین‌تر	۷۲/۵۱±۱۶/۵۴
	۱۶-۱۶/۹۹	۷۰/۱۷±۱۹/۰۳
درآمد ماهیانه‌ی خانواده	۱۷-۱۷/۹۹	۷۸/۰۷±۲۱/۱۶
	۱۸ و بالاتر	۷۹/۳۱±۱۹/۲۱
	کمتر از یک میلیون تومان	۷۹/۰۵±۲۱/۹۷
	کمتر از دو میلیون تومان	۷۳/۹۴±۱۶/۹۳
قومیت	کمتر از سه میلیون تومان	۷۷/۵۳±۲۲/۱۶
	سه میلیون تومان و بالاتر	۷۳/۲۰±۱۳/۵۹
	فارس	۷۳/۴۶±۱۹/۹۱
	ترک	۸۱/۲۸±۱۵/۵۲
تحصیلات مادر	کرد	۷۵/۱۶±۱۷/۹۱
	سایر	۷۱/۹۶±۱۹/۳۸
	بی‌سواد/سیکل/زیردیپلم	۷۷/۵۵±۱۷/۴۵
تحصیلات پدر	دیپلم و فوق دیپلم	۷۱/۹۱±۱۹/۵۲
	لیسانس و بالاتر	۶۶/۸۴±۲۳/۱۲
	بی‌سواد/سیکل/زیردیپلم	۷۷/۶۰±۲۲/۶
تحصیلات پدر	دیپلم و فوق دیپلم	۷۰/۸۳±۱۴/۷۶
	لیسانس و بالاتر	۷۱/۱۴±۱۷/۲۸

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان	میانگین پرسش‌نامه	آزمون آماری آنوا
بیکار/خانه‌دار	۷۹/۹۸±۲۴/۶۷	P=۰/۱۲۷
شاغل (دولتی/آزاد)	۷۰/۸۷±۱۰/۲۱	
بیکار / خانه‌دار	۷۷/۱۴±۶۳/۱۴	P=۰/۶۹۱
شاغل (دولتی/آزاد)	۷۴/۰۱±۱۲/۶۸	

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف تعیین میزان گرایش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور به نماز و عوامل مؤثر بر آن انجام شده است. نتایج نشان داد با توجه به میانگین و انحراف معیار کلی به‌دست‌آمده (۷۳/۹۶±۱۹/۳۸)، میزان گرایش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور به نماز خوب بوده است. نتیجه‌ی مطالعه‌ی حاضر با نتایج مطالعات مجاهد و همکاران (۱۲)، یعقوبی و همکاران (۸) و همچنین مطالعه‌ی هادوی و حشمتی (۱۹) همسو است.

نتایج این مطالعه نشان داد که بیشترین عوامل تأثیرگذار در گرایش دانشجویان به نماز به ترتیب لذت‌بخش بودن آن و رسیدن به آرامش قلبی، پیشگیری از گناه و کارهای ناپسند، توجه والدین به مسائل دینی و شرکت آنان در نماز جماعت و سازندگی اخلاقی و معنوی بود. مطالعات دیگر نیز به نوعی به میزان گرایش به نماز اشاره داشته است؛ از جمله مطالعه‌ی مجاهد و همکاران که عواملی مانند پخش اذان، اعتقاد به ثواب شرکت در نماز جماعت، جذابیت اذان پخش شده، توجه والدین به مسائل دینی و شرکت آنان در نماز، نظافت و زیبایی محیط نمازخانه، وجود سرویس بهداشتی کافی، نزدیک بودن وضوخانه به نمازخانه، شرکت دوستان نزدیک در نماز جماعت، مقبولیت یا ویژگی‌های امام جماعت، سخنرانی مفید امام جماعت در زمان برگزاری نماز، ارتباط صمیمی با امام جماعت و حضور استادان و مسئولان در نماز جماعت را در میزان گرایش دانشجویان به نماز مؤثر دانسته است (۱۲). علاوه‌براین، در پژوهش‌های دیگر نیز عواملی چون نقش امام جماعت، مسئولان و دوستان و امکانات مناسب (۲۰)، آموزش نماز، مکان و زمان، امکانات فیزیکی مناسب، تشویق دانشجویان به نماز، دوستان نمازخوان (۹) محیط‌های دینی خانواده و دوستان (۱۹)، گرایش‌های مذهبی و مشارکت والدین، شناخت فوائد نماز و نماز جماعت، شخصیت و نفوذ امام جماعت و نوع ارتباط او با فراگیران، امکانات و شرایط نمازخانه (۲۱)، ویژگی‌های فردی، رفتارهای مذهبی والدین، آگاهی جوانان از فلسفه و آثار نماز جماعت، اعتقاد به دعا و نیایش خدا، نحوه‌ی برخورد والدین با جوانان

درباره‌ی نماز (۱۳)، انگیزه‌های کسب آرامش روانی، ادای تکلیف شرعی و ترس از عذاب الهی و عادت (۲۲)، علت گرایش دانشجویان و جوانان به نماز بوده است. با توجه به نتایج مشخص شد که در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور بیشتر عوامل و ویژگی‌های درونی افراد موجب گرایش آنان به نماز شده است، در صورتی که در مقالات دیگر، بیشتر عوامل بیرونی از قبیل تأثیر و نفوذ امام جماعت، خانواده و شرایط مناسب نمازخانه‌ها علت گرایش دانشجویان به نماز بوده است.

بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، کمترین عوامل تأثیرگذار در گرایش دانشجویان به نماز به ترتیب ارتباط صمیمی با امام جماعت، سخنرانی مفید و تسلط علمی امام جماعت در زمان برگزاری نماز، حضور استادان و مسئولان در نماز جماعت و سپردن مسئولیت برگزاری نماز جماعت به دانشجویان بود. در صورتی که در مطالعات دیگر عواملی چون آشنا نبودن با احکام و آداب نماز جماعت، هم‌زمانی برپایی نماز با کلاس درس، هم‌زمانی برپایی نماز با توزیع غذا، انجام سخنرانی بین دو نماز، نداشتن وقت کافی، طولانی بودن نماز جماعت، وضعیت جسمانی بعضی افراد مانند بوی عرق بدن و مانند آن، انتظار طولانی برای برپایی نماز جماعت، آمیختگی نماز با مسائل سیاسی، سبک شمردن نماز، شک به وقفی بودن محل نماز جماعت، تمسخر دیگران، احساس تخریب و عقب‌ماندگی و بی‌حوصلگی سبب کاهش میزان گرایش دانشجویان به نماز شده است (۸، ۹، ۱۲). همچنین، نتایج مطالعه‌ی حاضر نشان داد که میزان گرایش نماز در دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر بیشتر بود و آزمون آماری اختلاف معناداری بین دو جنس نشان داده است. نصیرزاده و همکاران در مطالعه‌ی که در شیراز درباره‌ی ۱۱۰۰ دانشجو انجام داده‌اند، مشخص کرده‌اند که دانشجویان دختر گرایش و علاقه‌ی بیشتری به نماز خواندن دارند (۲۲). همچنین نتایج مطالعه‌ی یعقوبی و همکاران که در سطح کشور ۲۳۷۶ دانشجو را بررسی کرده‌اند، نشان‌دهندی گرایش بیشتر خانم‌ها به نماز بوده است و آزمون آماری، اختلاف معناداری بین دو جنس نشان داده است (۸). در مطالعه‌ی هادوی و حشمتی نیز میزان علاقه و شرکت به نماز در خانم‌ها نسبت به آقایان بیشتر بوده است (۱۹). نتایج مطالعه‌ی مجاهد

کسب‌شده‌ی دانشجویان به چالش کشیده می‌شود که از مهم‌ترین دلایل آن می‌توان به مواجه شدن دانشجویان با نظریات و عقاید بسیار متفاوت از فرهنگ‌های مختلف اشاره کرد. از نتایج دیگر مطالعه این بود که اختلاف معناداری بین معدل و میزان گرایش دانشجویان به نماز دیده شد. به‌طوری‌که دانشجویان با معدل بالاتر نسبت به دانشجویان با معدل کمتر، دارای گرایش بیشتری به نماز بودند. نتیجه‌ی مطالعه‌ی حاضر با نتیجه‌ی مطالعه‌ی علوی که ۴۰۰ دانشجو را در کرمان بررسی کرده است، همخوانی دارد (۲۳). نتیجه را شاید بتوان به این موضوع ربط داد که اگر یکی از عوامل بهبود پیشرفت تحصیلی و معدل دانشجویان، هوش و تلاش آنان فرض شود، احتمالاً چنین هوش و تلاشی ممکن است سبب درک بهتر فلسفه‌ی نماز و ایجاد انگیزه برای اقامه‌ی بهتر و صحیح‌تر آن نیز شود.

معنادار بودن میزان تحصیلات والدین دانشجویان با میزان گرایش آنان به نماز از نتایج دیگر این مطالعه بود. به این صورت که تأثیرگذاری والدین باسواد در هدایت، جذب و گرایش فرزندان به نماز نسبت به والدینی که سواد کمتری داشتند، کمتر بود. این نتیجه‌ی مطالعه با نتیجه‌ی مطالعه‌ی محمدی (۲۵) و عمیدی مظاهری و کرباسی (۲۴) همخوانی دارد، اما با مطالعه‌ی آقامحمدی و همکاران مغایرت دارد (۲۶). شاید بتوان گفت والدین با تحصیلات بالا، بیشتر دغدغه‌ی عملکرد تحصیلی فرزندان را دارند تا رفتارهای دینی و عبادی‌شان؛ از این رو، این قبیل افراد به محض ورود به دانشگاه بیشتر جوایب وضعیت تحصیلی فرزندان‌شان هستند تا نحوه‌ی اخلاق و رفتار آنان (۲۷). همچنین نتایج نشان داد که تفاوت معناداری بین وضعیت اشتغال والدین و میزان گرایش به نماز در دانشجویان وجود نداشت، هرچند دانشجویانی که دارای والدین بیکار بودند، میزان گرایش بیشتری به نماز داشتند. این نتیجه با نتیجه‌ی مطالعه‌ی محمدی و همکاران همخوانی دارد (۱۷). شاید بتوان گفت تحصیلات کم والدین به‌ویژه مادر خانواده و طبیعتاً خانه‌داری، موجب شده است که چنین والدینی وقت بیشتری برای ایجاد انگیزه و رغبت فرزندان به آموخته‌های دینی بگذارند و برعکس والدین دانشجویانی که دارای تحصیلات بالا و شاغل هستند، به دلیل فشار کاری و مشکلات بعد از آن، کمتر به مسائل دینی و تربیتی دانشجو توجه می‌کنند. باوجوداین، در مطالعه‌ی حاضر مؤثرترین گروه در گرایش دانشجویان به نماز خواندن، خانواده بوده است.

و همکاران در یزد نیز با نتایج مطالعه‌ی حاضر همسو است. به این صورت که علاقه و حضور دانشجویان دختر در نماز نسبت به دانشجویان پسر بیشتر است و آزمون آماری اختلاف معناداری نشان داده است (۱۲). شاید بتوان گفت یکی از دلایل گرایش و انگیزه‌ی بیشتر دختران به نماز و ادای تکلیف، درون‌گرایی و عاطفی بودن آنها باشد. افرادی که با انگیزه‌ی ادای تکلیف، نماز را به‌جا می‌آورند، به نوعی در درون خود نسبت به ادای آن احساس تعهد و در صورت به‌جا نیامدن آن، احساس گناه می‌کنند. به بیان دیگر، نماز خواندن با این انگیزه، نوعی التزام درونی دارد. بنابراین، طبیعی است که افرادی با برخورداری از چنین انگیزه‌هایی بیشتر نماز بخوانند (۲۲).

نتیجه‌ی دیگر این پژوهش نشان می‌دهد که میزان گرایش دانشجویان متأهل به نماز نسبت به دانشجویان مجرد بیشتر بود و آزمون آماری اختلاف معناداری نشان داده است. یعقوبی و همکاران در مطالعه‌ی خود بیان کرده‌اند که دانشجویان متأهل انگیزه و علاقه‌ی بیشتری به نماز داشته‌اند، همچنین نشان داده‌اند که دانشجویان مجرد پس از ازدواج گرایش بیشتری به نماز نسبت به دوران مجرد خود دارند (۸). یکی از دلایلی که می‌توان برای تبیین این نتیجه ذکر کرد، این است که افراد متأهل پس از ازدواج در مقایسه با افراد مجرد در خانواده‌ها بیشتر تحت فشار و استرس هستند و از آنجا که یکی از راهکارهای مقابله با اضطراب و فشار به‌ویژه در کشورهای اسلامی، تمسک به اعمال دینی است، این امر قابل قبول است (۲۲).

نتایج در قسمت مقایسه‌ی دانشجویان سال اول، دوم، سوم و چهارم نشان داد که دانشجویان سال اول نسبت به دانشجویان سال سوم و چهارم دارای گرایش کمتری به نماز هستند. به عبارتی دیگر، هرچه سن دانشجویان افزایش می‌یابد، حضور آنان در نماز و میزان گرایش‌شان به آن بیشتر می‌شود. شاید بتوان گفت که با افزایش سن، میزان شناخت و معرفت دانشجویان نسبت به نماز و تأثیرات آن بیشتر می‌شود. البته نتایج مطالعه‌ی حاضر با نتایج مطالعه‌ی علوی (۲۳) و مطالعه‌ی عمیدی مظاهری و کرباسی (۲۴) همسو است ولی با نتایج مطالعه‌ی یعقوبی و همکاران که بیان کرده‌اند گرایش دانشجویان به نماز بعد از ورود به دانشگاه کم می‌شود، همخوانی ندارد (۸). شاید دلیل این مغایرت، تفاوت تعداد نمونه‌ها و تفاوت در رشته‌های تحصیلی دو پژوهش باشد. علاوه‌براین، تغییر در هویت دینی دانشجویان را می‌توان از دلایل اصلی این کاهش گرایش دانست. در واقع در سال‌های دانشگاه به نوعی هویت دینی

محدودیت‌های پژوهش

بررسی نکردن تأثیر نماز در سلامت روان یا نشاط دانشجویان، استفاده از پرسش‌نامه‌ی خودگزارشی که دقت مشاهده‌ی مستقیم رفتار را ندارد، وضعیت خلقی و شرایط روحی و روانی فرد که پاسخگویی به پرسش‌نامه را تحت تأثیر قرار می‌دهد، به‌کارنبردن روش‌های معتبرتر سنجش بالینی مانند مصاحبه و مقطعی بودن مطالعه؛ از محدودیت‌های این پژوهش بود.

پیشنهاد‌های پژوهش

با وجود گرایش خوب دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی نیشابور به نماز، اما همچنان به تدوین برنامه‌ی آموزشی مؤثر در جهت تقویت این فریضه برای جذب بیشتر دانشجویان به‌ویژه دانشجویان سال اولی، با معدل پایین، مرد و مجرد نیاز است. با توجه به شمار زیاد دانشجویان کشور، شایسته است مسئولان و سیاست‌گذاران با برنامه‌ریزی دقیق‌تر و کارآمدتر راه‌های جذب دانشجویان به نماز را هموارتر کنند. پیشنهاد می‌شود در مطالعات بعدی دانشجویان مقید به فریضه‌ی نماز با دانشجویان رشته‌های دیگر (غیرپزشکی) و یا حتی اقلیت‌های مذهبی مقایسه شوند. همچنین درباره‌ی دانشجویانی که به این فریضه پایبند نیستند، بررسی‌های بیشتری صورت گیرد و به دلایل و موانع گرایش به نماز در دانشجویان پرداخته شود.

قدردانی

از کمیته‌ی تحقیقات دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی نیشابور و تمامی دانشجویان عزیز که نهایت همکاری را در اجرای این پژوهش داشته‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی است که در اسفند سال ۱۳۹۵ با کد ۹۷ در معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی نیشابور تصویب شده و کمیته‌ی اخلاق دانشگاه علوم پزشکی نیشابور این پژوهش را تأیید کرده است.

حامی مالی

بنا بر اظهار مؤلفان مقاله، این پژوهش با حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی نیشابور انجام شده است.

تضاد منافع

مؤلفان مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی درباره‌ی این پژوهش گزارش نکرده‌اند.

مشارکت مؤلفان

ایده‌ی اصلی، نگارش پروپوزال، تحلیل داده‌ها، مشاوره و بازبینی نهایی مقاله؛ مؤلف اول؛ کمک به تدوین پروپوزال و جمع‌آوری نمونه‌ها؛ مؤلفان دوم و سوم؛ تحلیل داده‌ها؛ مؤلف چهارم؛ تدوین مقاله، ویرایش و اصلاحات داوری؛ مؤلفان پنجم و ششم؛ و راهنمایی و مدیریت اصلی مقاله، تقسیم وظایف و ویرایش و بازبینی نهایی مقاله؛ مؤلف هفتم.

References

1. Beheshti J. ChaharSad Sokhan Piramoon-e Namaz. Tehran: Nashr Namaz; 2011. (Full Text in Persian)
2. Gheraati M. Partovi az Asrar-e Namaz. Tehran: Daftar-e Nashr-e Namaz; 2011. (Full Text in Persian)
3. Hosseini SM, Hosseini SMK. Factors affecting in tendency azad islamic university students' to prayer. Journal of Behavioral Sciences. 2012;4(13):55-79. (Full Text in Persian)
4. Aghayahi CA, Talebian D, Tarkhourani H, Sedghi JH, Azarmi S, Fathi AA. The relationship between prayers and religious orientation with mental health. International Journal of Behavioral Sciences 2008;2(2):149-56. (Full Text in Persian)
5. Trier KK, Shupe A. Prayer, religiosity, and healing in the heartland, USA: A research note. Review of Religious Research. 1991:351-8.
6. Krucoff MW, Crater SW, Gallup D, Blankenship JC, Cuffe M, Guarneri M, et al. Music, imagery, touch, and prayer as adjuncts to interventional cardiac care: the Monitoring and Actualisation of Noetic Trainings (MANTRA) II randomised study. The Lancet. 2005;366(9481):211-7.
7. Azizi A. Parvaresh-e Rooh: Namaz va Ebadat dar Tafsir-e Almizan. Qom: Nobugh publication; 1996. (Full Text in Persian)
8. Yaghoobi H, Hassanabadi H, Peyrovi H, Poursharifi H, Akbari ZS, Hamdipoor H, et al. Studying the Attitude of Students Toward Performing Prayers Based on Population Variables. Culture in The Islamic University. 2013;3(2):149-56. (Full Text in Persian)
9. Zolfaqari A, Khaligi HR. A Study of Factors Influencing Students' Participation in Congregation

Prayer in Islamic Azad University, Toyserkan Branch. Biannual Journal of Religion, Culture and Communication. 2011;18(39):63-77. (Full Text in Persian)

10. Nasirzadeh R, Erfanmanesh N. Gender differences and married on the attitude and commitment toward prayer and perception the limitations of brought in students. journal of women in culture and arts. 2010;2(2):49-67. (Full Text in Persian)

11. Fathi M. Incidence rate and sources of stress among nurses working in intensive care unit of kurdistan university of medical sciences. Scientific Journal of Kurdistan of University of Medical Scinces. 2004;7(4):62-68. (Full Text in Persian)

12. Mojahed S, Nasiriani K, Hashemian Z, Lotfi M, Eslami A. Affecting Factors on Student Participation in Congregation Prayer at Shaheed Saddoghee University of Yazd. Culture in The Islamic University. 2014;4(3):391-412. (Full Text in Persian)

13. Alhoseeini M. Evaluation tendency markazi province Youth to prayer and evaluation of factors affecting. Abstracts of the 18th National Meeting of Prayer. 2010. (Full Text in Persian)

14. Spilka B, Hood RW, Hunsberger B, Gorsuch R. The Psychology of Religion: An Empirical Approach: Guilford Press; 2003.

15. Akbari B. Relationship commitment to prayer and anxiety, according to sociodemographic variables among students of Islamic Azad University Anzali. 2009(3):145-55. (Full Text in Persian)

16. Gilak A, Zorofi M. Tamayol be Eghame-ye Namaz. Journal of Niayesh. 1992;8(7):196-216.

17. Mohammadi M, Dadkhah B, Mozafari N, Mahdavi A, Molaei B, Dadkhah D. The Relationship Between Prayer and Depression in Students of Ardabil University of Medical Sciences. Seminar Religious Beliefs and University, Ardabil University of Medical Sciences. 2008:144-52. (Full Text in Persian)

18. Ebrahimzadeh F. Attitudes nursing students of Islamic Azad University of Shirvan on the effects of prayer on their mental problems. Abstracts of the 11th National Meeting of Prayer. 2002:11-36. (Full Text in Persian)

19. Hadavi A, Heshmati M. Affecting Factors on Attitude of the Students of Central Campus of Shahed University Towards Praying (With a Focus on the Religious Atmosphere of Family, Peer Group, and the Faculty Members). Iranian Journal Of Culture in the Islamic University. 2012;2(3):203-22. (Full Text in Persian)

20. Rahmani MJ. Investigating the Factors Affecting Students' Proportion and Unwillingness to Conduct Prayer in Congregation. Iranian Journal of the knowledge studies in the islamic university. 2009;13(3):171-99. (Full Text in Persian)

21. Fazlollahi S, Maleki Tavana M. Examining the factors that attract students to prayer in school. Journal of Marefat. 2012;22(194):45-58. (Full Text in Persian)

22. Nasirzahed R, Nasirzahed M, Nasirzahed M. Praying motives and their effects on perceiving personal, social and environmental limitation of performing student pyayers. Culture in The Islamic University. 2013;3(1):155-73. (Full Text in Persian)

23. Alavi SH. Factors related to prayer in school students and university students in Kerman. Biquarterly Journal of Islamic Education. 2006;2(3):141-74. (Full Text in Persian)

24. AmidiMazaheri M, Karbasi M. Investigation of prayer among freshman students in Isfahan University of Medical Sciences, 2012. J Health Syst Res 2014;10(1):160-7. (Full Text in Persian)

25. Mohammadi JA. The role of parental education pattern in children's religious education. Education & Propagation Journal. 2013;2(4):105-26. (Full Text in Persian)

26. Aghamohammadi J, Ghasemi A, Asadi A. Investigating the role of parents in guiding young people to prayer and mosque. Journal of Cultural Engineering. 2010;39&40:78-87. (Full Text in Persian)

27. Sheikhiani M, Fakouri Z. The Investigation of the Rate of Religious Beliefs and the Identification of Associated Factors among high school Students in Boushehr City, Iran. The 1st International Congress on Religious Culture and Thought, Shiraz. 2014:240-67. (Full Text in Persian)